

A haris

Drexler Szilárd

A hazai szakirodalmat átnézve azt tapasztaljuk, hogy vannak madárfajok, amelyek csak nagyon ritkán, illetve egyáltalán nem szerepelnek a madártani eredményeket felvonultató művek lapjain. Ennek következtében ezekről a fajokról a madárbarátok és a természetvédők széles tábora is csak kevés ismerettel rendelkezik. Sok esetben, mint azt a harisról is elmondhatjuk, már-már érthetetlen, hogy miért van ez így.

A Madárvédelmi Világszervezet, a BirdLife International szerint világszerte veszélyeztetett haris eurázsiai elterjedésű faj. Földrészünkön legnagyobb számban a balti államokban, Lengyelországban és Oroszországban él. A legtöbb európai országból nem rendelkeznek pontos adatokkal állományára vonatkozóan, azonban folyamatos csökkenése mindenhol észlelhető. Hazánk folyó és patak völgyeiben is megfigyelhető, hogy ennek a régebben közönséges és vadászható fajnak az állománya jelentősen megfogyatkozott.

A haris vonuló madár, a telet délkelet Afrikában tölti. A hazai költőhelyeire, a nedves rétekre, ártéri legelőkre, kaszálókra április végén, május elején érkezik. Ezeket az élőhelyeket nem minden esetben tudja azonnal elfoglalni. Gyakran a vegetáció nem megfelelő magassága, vagy egyéb tényező közrehatása eredményezi azt, hogy elcsúsz a hímek hangját egy szomszédos gabonátláblából vagy más, esetleg szokatlannak tűnő helyről hallatjuk. Az Ipoly mellett megfigyeltük, hogy amennyiben a kaszálókat, nedves réteket az elhúzó tavaszi áradás miatt még víz borítja, a gátakra húzódva veszleik át ezt az időszakot.

Amikor a körülmények megfelelővé válnak, a madarak elfoglalják az élőhelyeket. Többnyire a rétek, kaszálók széleiben találják meg azt a területet, amelyet a költés során birtokolni fognak. Nagyon sok esetben e területek szélein jó takarást biztosító magaskórós társulás vagy bokorsáv húzódik.

A haris latin neve, *Crex crex*, jellegzetes, kéttagú, reszelős hangjára utal. Éjszakai aktivitású faj, költési időben a hímek az éjjeli időszakban a legaktívabbak, órákig kiabálnak kitartóan. Nagyon ritkán hallani nappal is megszólaló harist, amely esetenként több napig is hallatja hangját a reggeli, déli órákban. Az Ipoly mellett azt tapasztaltuk, hogy a párbaállás időszakában már a sötétedés beálltakor megszólal, később csak az éjjeli órákban észlelhető.

Fészket a földön építi, leggyakrabban 7-11 tojásos kotlik. A kelés után a fiókák hamarosan

elhagyják a fészket. Többnyire állati eredetű táplálékot, rovarokat, gilisztát, pókokat fogyaszt.

A fű között mesterien bujkáló haris rendkívül ritkán kerül szem elé. Salgótarján környékén, egy nappal megszólaló hímet legalább három méterre megközelítettem, más esetben egy éjjel megszólaló haris hangját, tőle két méterre állva vettem magánra. Mindkét esetben csak a fű hullámzása utalt az előttem mozgó madárra.

Az élőhelyeül szolgáló nedves rétek egész Európában veszélyeztetettek. A folyószabályozások során csökkentették, felaprózták ezeket a területeket, sok esetben a művelési ágat is megváltoztatták. A kaszálók felhagyása, a rétek felülveése a faj számára kedvezőtlenebb fűfajokkal vagy az ártéri szántóföldi gazdálkodás bevezetése mind-mind kedvezőtlenül érintheti az adott élőhelyen található párokat. A költési időben végzett kaszálás szintén problémát jelent. Különösen a gépi kaszálás veszélyes.

A hazai állományt nem ismerjük pontosan, de becslések szerint nem éri el az 1.000 párt. Jelenlegi ismereteink szerint az egyik legfontosabb élőhelye a Tokaj-Bodrozug Tájvédelmi Körzetben található. Az 1996-os, csapadékban gazdag év tavaszán több helyen is észlelték hazánkban.

Zsoldos Márton

Feltételezhető tehát, hogy az állománycsökkenés egyik oka a több évig tartó szárazság is lehetett. 1996-ban Nógrád megye északi részén a folyó- és patakölgyekben éjszakai felméréseken, több esetben maguló használatával haris felmérést végeztünk. Számunkra is meglepő eredmény született, 34 helyen hallottuk reszelős hangját. A legnagyobb összefüggő állomány 10 pár volt egy hatvan hektáros kaszálón. Sajnos, az élőhelyek felaprózódása miatt a hazai állomány nagy része szétszórtnan, egyesével, kettesével helyezkedik el. A szétszórtnan költő párok élőhelyének megvédésére nincs esély. Sok pár szinte tenyérynyi területen él. Ezek az élőhelyek néhány kedvezőtlen változás, pl. a kaszálás beszünetelése, a vegetáció megváltozása miatt előbb-utóbb alkalmatlanná válnak a haris számára.

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Természetvédelmi Célkitűzései között szerepel a haris legfontosabb hazai élőhelyeinek feltárása és védelme. Terepmunka nélkül azonban nincs eredmény, ezért fontos lenne, ha minél többen bekapcsolódnának a felmérésbe. E faj megfigyelését éjszakai aktivitása megnehezíti ugyan, azonban jól felismerhető hangja kezdő madarászok számára is egyszerűvé teszi egy adott terület haris állományának számbavételét.

Harisvédelmi területek

A közelmúltban végzett vizsgálatok szerint Középkelet-Európa több területén a haris fészkelése még olyan területeken is sikertelen lehet, ahol a faj nagy számban fordul elő. A sikertelenség okai közé tartozik a gyepek korai kaszálása, a nagy területek egyidejűleg történő levágása és a gyorsan mozgó kaszálógépek.

Egy az RSPB és az OTOP (az angol és a lengyel BirdLife partner) által támogatott program keretében 100 hímet szereltek fel 3 g-os rádióadókkal Lengyelország északkeleti részén a Wiznai Kombinát területén annak érdekében, hogy megállapítsák, hová mennek a harisok kaszálást követően. A vizsgálat során az első kaszálás után július közepétől a hónap végéig) 7 madár újját sikerült nyomon követni 100 km sugarú körön belül. A madarak 12 és 92 km közötti távolságra jutottak el a gyűrtűzés helyétől. A kutatók tovább vizsgálták a madarak sorsát az új helyen is, amelyek többnyire legelőkkel mozaikos extenzív kaszálók voltak. Sajnos augusztus első hetében ezeket a területeket is lekaszálták, úgyhogy a legtöbb esetben a madarak az új helyen sem tudtak költeni.

A kutatás eredményei aláhúzzák annak a jelentőségét, hogy a BirdLife partnerek szorgalmazzák a harisvédelmi területek hálózatának kialakítását a saját országukban.